

Драгољуб Јекнић

Поезија људскости и ангажованости

(Гане Тодоровски: НЕПРЕБОЛ, Графички завод, Титоград, 1973)

Македонски песник Гане Тодоровски представљен нам је овом књигом за коју је са оригинала песме изабрао, превео, предговор и поговор написао Сретен Перовић.

Одмах се мора рећи да је Перовић уложио знатан труд не само на преводу и препевавању песама Гана Тодоровског, већ знатан труд и на плану композиције, структуре књиге. Он се одмах на почетку определио за тематски избор, за циклусну организацију збирке и стрљиво је из свих песничких књига Тодоровског издвајао песме и по песничком, уметничком квалитету посигурно најбоље и по сродности блиске, континуираног значења. Тако смо, у првом циклусу „Седам враћања мотиву јасике“ добили песме које чини јединственом целином непрестаност односа песник — песма. Други циклус „Спокојни корак“ садржи песме са пута, путовања, песничке записе о вићеном, о схваћеном, о доживљеном на релацијама песникове светлости. Трећи циклус „Повратак из аскезе“ обележен је осећањем љубави, осећањем жене. Четврти „Апотеоза радном дану“ има за основу социјалну нит коју Тодоровски испреда у широким стиховима од чисте ведрине душе и прозрачности ироније. У петом циклусу ове књиге „Мало ноћи и много немоћи“ затичемо песме натопљене горчином и слутњом пролазности, недокучивог смисла љубави и постојања, алкохолчним испарењима, визијама празнине и

белине, далеким одјецима бола и трзајима тренутака општељудске савремености. Последњи циклус „Ој Македонијо, ој рано многоимена“ посвећен је углавном Македонији, њеним људима, онима који су падали стварајући је, македонској историји и језику, али и неким релацијама македонске стварности.

У свим циклусима које смо побројали, који творе ову књигу као речице реку, има увек бар по једна песма која је средишња, носач у конструкцији. У првом циклусу то је „Пјесма коју треба да напишем (Арс поетика или Меа цудпа)“. Ту је песник изложио своје естетско-етичко опредељење, дао маха разумевању своје песничке опредељености, том песмом је битно наглашен песников људски смисао, његова ангажованост у времену и одговорност за људско време и поезију у њему.

Песму сачињавају дио први и дио други. У првом Тодоровски каже:

Привлачна треба моја пјесма
да је,
да се чује и гдје се не чује,
да се види и гдје се не види,
сито, решето истина и лажи,
што може да се шапне, рече,
што може да се пробрља,
прогрмља,
на цијела уста, с по уста, испод
носа, иза лећа итд.

Песникова песма не треба, дакле, да буде мртва, измишљена

творевина, већ живо биће људскости без љуштуре, привлачна јер истинита, с мало смеха, песник каже, мало гнева и мало греха, као и све иконски људско, да буде, потом, „дјесма — шамарица“ искривљеном смислу живота, његовим опакошћима и кривотворењима, „дјесма-олакшица“ за нагњечене бременом времена, удесним сурвавањима у трајање.

Песникова песма не сме да буде залутало слово у приземље стварности, већ тумач свих њених покрета, таква да јој „завиде списатељи“ —

и да је поново објаве издавачи,
па кад је чују, да јој се
обрадују
и слушатељи,
кад је прочитају да је до
бесвести читају
и читатељи,
да је наизуст уче, да против ње
негодују,
да је преводе, и да је псују,
на улицама јавно да се
рецитије,
да буде познатија но
најпознатији вита-крем,
па чак за њу лично да се
интересује
и први секретар еС-Ка-еМ!

Ништа тој песниковој песми, као ни истинско бићу човека, не сме да буде страшно, она мора да буде и земља по којој се гази и ведрина неба у којој се слути, и псовка за лажне и нечовечне и топла рука нежности и љубави за утрожене, за увребене, за свакодневне, за људски једноставне и доследне. Она мора да садржи у себи „Многе проценте садашњице, / много промила једног стаменог ЈА, / стотине тврдих ријечи, обичних, ненамјештених, / трких, непријатних, топлих, њежних, благих, / за овај дан, за овај свијет“. Јер, песник, каже Тодоровски, није тај који само поседује смисао за сплитања чудесних речи, већ тај који:

прихвати се бремена
отворено да збори!
и да воли и да користи
и лажи и истине овога времена!

Песник је већ тим стиховима рекао довољно. Време у коме

живи има, дакле, своје време, оно је пуно пукотина о којима се може отворено зборити, оно је и љубав и мржња, оно је и лажно и истинито, оно још увек није време поезије и време само истине јер многи проценти садашњице вуку доле, јер су интересовања најпозитивнијих интересоваца потрошачког менталитета, интересовања у сфери егзистентне премоћи. Ова песма је и настала из пукотине у самом песнику, из пукотине коју је савременост формирала у његовом болу или бићу.

Опасно је, међутим, бити песник, јер, каже се у другом делу ове поеме:

Ако хоћеш да постанеш
пјесник,
сва зла преба да знаш по
имену,
и добро да ти није мутан
појам,

јер:

Ако хоћеш да постанеш пјесник
испричај људима срамоту
да многи данас шаптањем
умјесто знојем
успијева у животу,

јер:

Ако хоћеш да постанеш
пјесник,
научи да не прећуткујеш,
научи како се бди док спавају
Други...
свакодневно почињи и не
докрајчи пјесму,

и најзад:

Ако хоћеш да постанеш
пјесник,
крст под мишком,
и ћутке,
(с правом да се приклониш
брзом или спором приспијећу)
и ћутке
ка својем распећу!

Песници, међутим, највише успевају они који не виде срамоте свога времена, који их виде али ћуте о њима, но Гане Тодоровски у доброј мери следио је ту своју поетику и у наредним циклусима његове књиге, овог избора, налазимо неколико врло одлучних супротстављања невремену свога вре-

По
ве
ља

мена, лажима савремености, неједнакости друштва, социјалним и другим настраностима. Највише је таквих песама у циклусу „Апотеоза радном дану“ који ми се чини и најлепшим делом ове књиге, највећом њеном ведрином. Овде је, у овим песмама, проговорила изворишна топлота песникове људскости, овде су све песме као најлепши цветови поникли из песничког умећа и његове разграбене суштине. Једноставан песнички поступак, једноставност певања — једноставност је истинског живљења на земљи, једноставност саме истине. У песми „До Вражале и натраг“ Тодоровски прича о људима Вражаљанима, шиптарима насељеним у доно планине Китке, служитељима Деметровим. То је песничка прича о њиховој људској доброту и гостопримству, о њиховим обичајима и песми „О Китки, житу и човјековој љубави“. Песника овде опчињава та једноставност људског живљења на земљи, та истинитост остваривања живота и песмом је управо то и казано речима свакидашњим, речима топлим од хиљада уста које их изговарају.

Врло је интересантна и песма „Свакодневно буђење града“:

Изјутра, сваког јутра,
врева по улицама,
људи се у ријеку уливају,
наспавани, недоспавани
зловолни, шаљиви,
гладни, наједени,
намирисани, необријани,
добродушни, неумивени,
подшишани, обољели,
хромни, мамурни, брзоплети,
растужени,
кашљуцави, пјесмопојци,
изморени,
па
исчезавају као у тле
пјесковито
негдје између 6 и 8 сати,
хитро...

Песник затим набраја разне професије тих људи и закључује:

сваки дан они па они,
сваки дан они па они,
— једни те исти,
— једни те исти,

На први поглед би се рекло: једна једноставна визија свакодневног буђења града, једна вешта песничка композиција те визије. Међутим, не само то. Цитирана строфа показује, наглашава различитости међу људима, а она друга: њихова звања, чинове, титule. У томе је управо и суштина песме. У тој различитости структура људског заједништва, у тој егзистентној неједнакости и помешаности. Пред нама је једна чудна гомила: град, скупина оних који га чине градом, скупина која може да зачуди, да изненади, да испрепада, да омогући и укине.

„Прича о Бајраму Бедрији скопском амалу број 202“ прича је о једном из гомиле оних из свакодневног буђења града. Али прича достојна сваке антологије, песничке, довољна да се речитује, памти, да се за њу заинтересује и први секретар еС-Ка-еМ. Без риме, без иједне напукле речи, али као сама музика, тече ова прича о амалу Бедрији, правој градо-сији који ујутру рано устане:

Скочи у сусрет некоме терету,
терету лако и хљебоносном...

Пљуцне у руке задовољно,
намитгне осталим махаљанима
умјесто „довиђења“
и као да одједном осјети у
прстима
двие топле стотке што ће доћи
да довече чељад распјевају,
ону босоногу дјечурлију
коју јутрос остави
као хладни Бердан леда
под тигленим крововима у
предграђу.

Ова песма је портрет једног живог човека, прича о једној људској људскости, о истини живота, живота без сенке, живота као са почетка. У томе је њена вредност, њена снага, њена аутентичност и непоновљивост, у једноставности казивања, у искренности осећања, у природности и ведрини и ведрини коју биће ствара само, који не долазе из ништа, који су ту када је и човек ту, способан да их осети, доживи, заволи кроз себе, кроз свој позив у свом постојању.

